

MONIKA WALICKA

Politechnika Białostocka

OPTYMALIZACJA PODATKOWA W DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW

Wprowadzenie

Kryzys mobilizuje firmy do szukania coraz to nowych źródeł oszczędności. W procesie zarządzania małym przedsiębiorstwem niezbędnym warunkiem sprzyjającym zdobywaniu przewagi konkurencyjnej jest uwzględnienie znaczenia podatku jako elementu zarządzania. Jednym z takich źródeł może być optymalizacja podatkowa, pozwalająca na obniżenie obciążeń podatkowych firmy i poprawę wyniku finansowego. Przedsiębiorstwo powinno mieć możliwość neutralizowania wpływu podatków, a często już sam system podatkowy stwarza określone szanse, których wykorzystanie zależy od posiadanych przez podatnika zasobów oraz wiedzy.

Przedmiotem badań była identyfikacja strategii podatkowych, stosowanych przez małe podlaskie przedsiębiorstwa. Badaniem objęto firmy aktywnie działające, zarejestrowane w województwie podlaskim, w którym zidentyfikowano 65 967 przedsiębiorstw spełniających zakładane warunki. Propozycje skierowano do 1450 przedsiębiorstw, z czego 943 wyraziły zgodę na przeprowadzenie badania, po weryfikacji – analizie statystycznej poddano 940 przedsiębiorstw. Materiał pierwotny zebrano przy zastosowaniu kwestionariusza wywiadu. Eksplorację przeprowadzono za pomocą wywiadu osobistego z właścicielami przedsiębiorstw. Pytania dotyczące kwestii finansowych zadawano

specjalistom z działów finansowo-księgowych, jeśli właściciel nie zajmował się tym osobiście.

1. Miejsce optymalizacji podatkowej w strategiach przedsiębiorstwa

Strategia często utożsamiana jest z kierunkiem i zakresem działania, jakie przedsiębiorstwo zamierza przyjąć w długim terminie, aby osiągnąć zakładane cele i zyskać przewagę konkurencyjną. Coraz częściej przedmiotem działań strategicznych przedsiębiorstw są strategie podatkowe zmierzające do redukcji obciążeń podatkowych oraz kosztów prowadzenia ewidencji i obsługi księgowej. Strategia podatkowa przedsiębiorstwa jest świadomie utworzonym katalogiem formuł decyzyjnych, obejmujących cele i środki umożliwiające optymalizację obciążeń podatkowych¹.

Strategia podatkowa obejmuje tylko działania legalne i długofalowe², wdrażana jest już w momencie rozpoczynania działalności gospodarczej (wybór formy opodatkowania), a potem w całym okresie działalności aż do jej zaniechania. Strategie podatkowe to najczęściej procedury dotyczące³:

- formy organizacyjno-prawnej (osobowość prawna, grupy kapitałowe, strategie struktury zatrudnienia),
- wyboru miejsca działalności, lokalizacji (raje podatkowe),
- kosztów (strategie wyceny rozchodu, amortyzacji, wysokich kosztów),
- preferencji i zwolnień podatkowych (darowizny na finansowanie działalności B+R),
- wyboru przedmiotu działalności (zmiana profilu działalności),
- strategii o podłożu pozaekonomicznym (strategie polityczne).

Optymalna kombinacja tych elementów jest obszarem decyzji strategicznych przedsiębiorstwa i w dużym stopniu decyduje o jego kondycji finansowej lub pozycji rynkowej.

---

¹ Z. Wilimowska, K. Urbańska, *Uwarunkowania działalności mikroprzedsiębiorstw na rynku polskim*, Oficyna Wydawnicza Wyższej Szkoły Zawodowej, Nysa 2009, s. 144.

² B. Walczak, *Strategie podatkowe i paropodatkowe jako narzędzie zarządzania finansami przedsiębiorstw*, w: *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, red. A. Bielawska. C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 241.

³ M.A. Makuch, *Wybór formy opodatkowania w podatku dochodowym od osób fizycznych jako element strategii podatkowej w małych przedsiębiorstwach*, „Finanse, Rynki Finansowe i Ubezpieczenia” 2011, nr 40, s. 48.

Punktem wyjścia przy formułowaniu i realizacji strategii podatkowej jest wybór metod postępowania przy realizacji powinności podatkowych narzuconych przepisami prawa. Najczęściej sprowadza się to do wyboru pomiędzy dwoma przeciwnymi strategiami:

- strategią konserwatywną, polegającą głównie na podejmowaniu działań zachowawczych, ograniczających się do wypełniania obowiązków wynikłych z zakresu opodatkowania oraz minimalizacja ryzyka podatkowego,
- strategią agresywną, zmierzającą do redukcji obowiązków fiskalnych przy wykorzystaniu wszelkich możliwych sposobów.

Należy jednak wspomnieć o ograniczeniach, wynikających z ogólnej strategii przedsiębiorstwa. Cel podatkowy podporządkowany jest innym celom i nie może z nimi kolidować. Zadaniem przedsiębiorstwa jest więc wybór takiego sposobu postępowania, aby cel główny został osiągnięty przy możliwie najniższym obciążeniu podatkowym. Wypełnianie powinności podatkowych oraz dążenie do minimalizacji wydatków podatkowych przy uwzględnieniu celów przedsiębiorstwa oraz ryzyka podatkowego powoduje, że firmy aktywnie zarządzające podatkami stosują strategie agresywne. Istotą strategii konserwatywnej jest postępowanie mające na celu minimalizację ryzyka podatkowego przez prawidłową identyfikację obowiązku podatkowego oraz bezbłędne ustalenie zobowiązania podatkowego. Podatnik nie podejmuje działań wyprzedzających, nie planuje, nie analizuje skutków fiskalnych podejmowanych decyzji oraz nie poszukuje sposobów minimalizacji ciężaru podatkowego.

Optymalizacja podatkowa bazuje bowiem na założeniu, aby z jednej strony generować korzyści finansowe przedsiębiorstwu, a z drugiej ograniczać ryzyko i gwarantować przedsiębiorcy poruszanie się w granicach przewidzianych przepisami podatkowymi. Często punktem wyjścia jest analiza wykładni obowiązujących przepisów podatkowych stosowanych przez organy skarbowe, a także sądy administracyjne oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Przedsiębiorca ma znaczną swobodę działania, a sam system podatkowy oferuje wiele możliwości kształtowania obciążeń podatkowych i „(...) nie ma żadnej podstawy prawnej (...), że strony powinny zawsze regulować swoje stosunki cywilnoprawne w sposób najbardziej dla fiskusa korzystny”⁴. Rozwiązania i zakres ich zastosowań oczywiście powinien być zgodny z obowiązującym porządkiem prawnym.

---

⁴ Z. Radwański, *Glosa do wyroku NSA – Ośrodek Zamiejscowy w Białymstoku z dnia 10 listopada 1999 r. (SA/Bk 289/99)*, OSP 2000, z. 9, poz. 135, s. 454.

Najbardziej rozpowszechnione rozwiązania mające na celu optymalizację podatkową, to te związane są ze specyficzną formą lub miejscem prowadzenia działalności. Do takich działań należą, między innymi⁵:

- utworzenie podatkowej grupy kapitałowej w celu obniżenia dochodu podatkowego o straty ponoszone przez członków grupy,
- konwersja biznesowego modelu działania grupy kapitałowej, skutkująca zmianą profilu funkcjonalnego podmiotów uczestniczących w transakcjach i wynikającą z tego zmianą podziału zysku w grupie (zmiana modelu cen transferowych),
- utworzenie firmy w Specjalnej Strefie Ekonomicznej, w celu zwolnienia dochodów z podatku dochodowego,
- zagraniczne holdingi (spółki będące członkami UE lub OECD, z którymi Polska podpisała umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania),
- restrukturyzacje, połączenia, aporty, wymiany akcji,
- fundusz inwestycyjny zamknięty podmiotowo, podlegający zwolnieniu z podatku dochodowego,
- spółka europejska – jej specyfika pozwala na elastyczną zmianę siedziby, co pociąga za sobą zmianę obowiązku podatkowego z nieograniczonego na ograniczony.

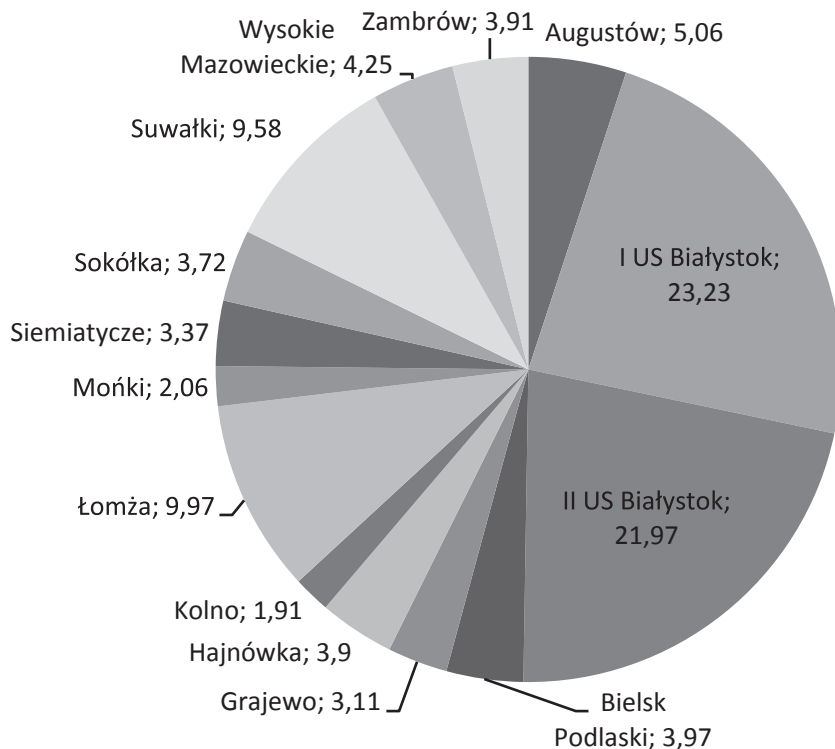
Na podstawie literatury widać, że najwięcej swobody w stosowaniu strategii podatkowych zapewniają przepisy regulujące podatek dochodowy, a zakres zarządzania podatkami wynika z przepisów podatkowych i jest ściśle uwarunkowany formą opodatkowania.

2. Optymalizacja podatkowa w badanych przedsiębiorstwach

Dobór badanych przedsiębiorstw miał cechy doboru warstwowego, a głównymi kryteriami były: liczba podatników podlegających poszczególnym urzędom skarbowym i forma opodatkowania. Terytorialny rozkład próby badawczej pokazano na rysunku 1.

---

⁵ K. Szydłowska, *Optymalizacja podatkowa lekarstwem na kryzys gospodarczy*, Moore Stephens Central Audit, Warszawa 2009, s. 1.

Rys. 1. Struktura doboru próby badawczej (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Izby Skarbowej w Białymstoku.

Badaniem objęto osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne, prowadzące działalność gospodarczą jako przedsiębiorstwa prywatne, będące czynnym podatnikiem VAT, zarejestrowane w systemie REGON na terenie województwa podlaskiego.

Badani przedsiębiorcy stosowali niemalże wszystkie możliwe metody optymalizacji, przy czym największą popularnością cieszyły się te, związane z zarządzaniem kosztami i dotyczące wyboru formy prawnej przedsiębiorstwa w momencie jego rejestracji (tab. 1).

Tabela 1

Stosowanie strategii podatkowych w badanych przedsiębiorstwach (N=940*)

Lp.	Rodzaj strategii podatkowej	Cel podjętego działania	Udział (%)
1.	Strategia kosztowa	Zawyżanie kosztów uzyskania przychodów dla minimalizacji dochodu podlegającego opodatkowaniu przez np.: wycenę rozchodu, amortyzację, inne wysokie koszty	57,42
2.	Strategia dochodowa	Sterowanie dochodem w celu minimalizacji obciążenia podatkowego (przesuwanie między okresami)	28,08
3.	Strategie preferencji i zwolnień podatkowych	Wykorzystanie ulg i preferencji podatkowych, np.: finansowanie badań naukowych, tworzenie fundacji, korzystanie z ulg, odliczeń, wspólnego rozliczenia z małżonkiem	23,80
4.	Strategie krajowe/ zagraniczne	Wykorzystanie ulg i preferencji w poszukiwaniu lokalizacji firmy, najczęściej w celu unikania podwójnego opodatkowania, wykorzystanie umów międzynarodowych	50,75
5.	Strategia osobowości prawnej / wyboru formy opodatkowania	Wykorzystanie różnic w zasadach opodatkowania PIT i CIT	79,15
6.	Strategia osobowości prawnej	Tworzenie podatkowych grup kapitałowych	1,39
7.	Strategia zmiany przedmiotu / struktury działalności	Wykorzystanie przedmiotu działalności gospodarczej w celu otrzymania preferencji	29,04
8.	Strategie polityczne/ scenariuszowe	Oddziaływanie na sfery polityczne i decydentów w sprawach konstrukcji podatków	-
9.	Strategie w podatkach bezpośrednich	Wykorzystanie metody kasowej w VAT, rozliczeń kwartalnych w celu odroczenia obowiązku podatkowego	44,40

* Liczba przedsiębiorstw, w których można zastosować daną strategię podatkową jest zmienna, gdyż np. strategie kosztowe możliwe są tylko u opodatkowanych na zasadach ogólnych, opodatkowanie zryczałtowanym podatkiem dochodowym od przychodów ewidencjonowanych uniemożliwia realizację takiej strategii. Udział procentowy przedsiębiorstw stosujących daną strategię mierzony był stosunkiem liczby pozytywnych wskazań zastosowania danej strategii do liczby przedsiębiorstw mających możliwość jej wdrożenia.

Źródło: badania własne.

Wśród 57% badanych przedsiębiorców popularnością cieszyły się strategie kosztowe. Jako przykłady działań optymalizacyjnych przedsiębiorcy podawali tutaj czynności takie jak: unikanie limitu uprawniającego do zaliczenia do

kosztów ceny zakupu samochodu osobowego (w równowartości 20 000 euro), odpisy amortyzacyjne (amortyzacja ekspresowa, przyspieszona), metody wyceny rozchodów. Tylko 27% ogółu wybierających strategię kosztową celowo poszukuje wysokich kosztów, na przykład leasing zamiast kredytu, gdzie nie zawsze oszczędność podatkowa rekompensuje faktyczny wydatek przedsiębiorcy. Odpisy amortyzacyjne dla firm rozpoczynających działalność, umożliwiające jednorazowy odpis od środków trwałych wprowadzonych do ewidencji do równowartości kwoty 100 000 euro, także cieszyły się popularnością wśród badanych.

Strategie dochodowe możliwe są do stosowania we wszystkich badanych przedsiębiorstwach. Jednakże nie cieszą się one dużą popularnością ze względu na zbyt duże obciążenie ryzykiem podatkowym. Również niewielki odsetek badanych w zarządzaniu podatkowym uwzględniał finansowanie badań naukowych oraz tworzenie fundacji. Po zmianie przepisów podatnicy mają zwiększone możliwości wyboru sposobu i terminów zaliczenia kosztów prac rozwojowych do kosztów podatkowych. Specyfika takich strategii typowa jest dla dużych przedsiębiorstw z ogromnym potencjałem finansowym. Wyjątkiem jest korzystanie z ulg i odliczeń w podatku dochodowym od osób fizycznych, prawie 24% badanych stosowało taką formę strategii.

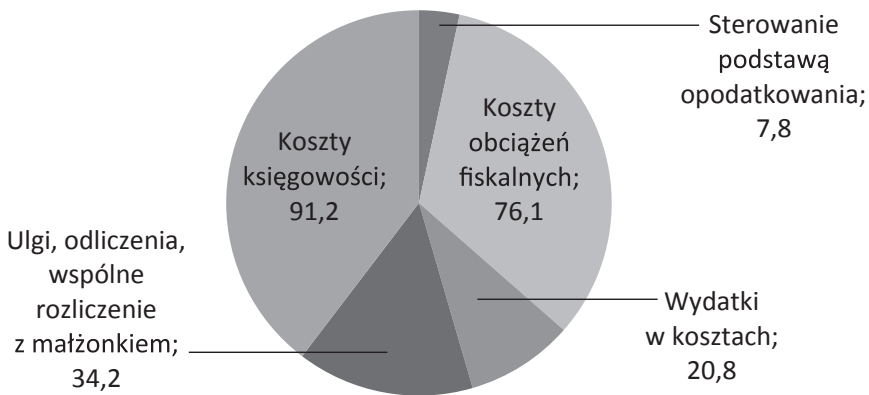
Badani przedsiębiorcy w zarządzaniu podatkowym uwzględniali też preferencje wynikające z położenia geograficznego ich firm. Prawie 51% badanych, prowadzących działalność o charakterze międzynarodowym, uwzględniało specyfikę umów międzynarodowych i porozumień zawartych przez Polskę w kalkulacjach dotyczących opodatkowania. Rodzaj możliwego do zastosowania rozliczenia podatku dochodowego (metoda wyłączenia z progresją, metoda rozliczenia proporcjonalnego) ma znaczny wpływ na potencjalną oszczędność podatkową.

Jedyną stosowaną, i to u ponad 44% badanych, metodą optymalizacji w innych podatkach niż dochodowe były strategie w podatkach pośrednich. Prawie wszyscy badani mieli status małego podatnika VAT, umożliwiający rozliczenia kwartalne tego podatku. Taki sposób rozliczeń powoduje obowiązek stosowania metody kasowej rozliczeń. Inne rozwiązania nie wymagają wielu skomplikowanych zmian, a ich wdrożenie nie jest tak czasochłonne. I tak powodzeniem wśród badanych cieszyła się ulga umożliwiająca korektę uprzednio wykazanego w deklaracji podatku VAT, należnego w przypadku braku wpływu zapłaty za sprzedaż w ciągu 180 dni.

3. Optymalizacja podatkowa a formy opodatkowania – wyniki badań

Zdecydowanie największym zainteresowaniem wśród badanych cieszyły się strategie osobowości prawnej i wyboru formy opodatkowania. Niemalże 80% przedsiębiorców w prowadzeniu swoich firm wykorzystywało różnice w zasadach opodatkowania między podatkiem od osób fizycznych a podatkiem od osób prawnych. Dokonywano tego już w momencie podejmowania decyzji o wyborze formy prawnej, przy czym istotny był już sam koszt utworzenia przedsiębiorstwa. O ile rejestracja przedsiębiorcy (osoba fizyczna, wspólnik w spółce cywilnej) nie powoduje konieczności ponoszenia wydatków, o tyle czynności rejestracyjne osoby prawnej są kosztochłonne. Wybór spółki kapitałowej jako formy prawnej przedsiębiorstwa często wiąże się z koniecznością prowadzenia trudniejszych dla przedsiębiorców ewidencji (ksiąg rachunkowych), co zwiększa wydatki na obsługę księgową.

Przesłanki stosowania strategii osobowości prawnej i wyboru formy opodatkowania podzielono na trzy sekwencje: ekonomiczną (minimalizacja obciążenia), techniczną (stopień trudności stosowania przepisów) i moralną. O ile ta ostatnia zależy od predyspozycji i oczekiwań przedsiębiorcy, o tyle dwie pozostałe mają cechy mierzalne, zweryfikowane w badaniach. Strukturę czynników decydujących o wyborze formy opodatkowania przedstawiono na rysunku 2.

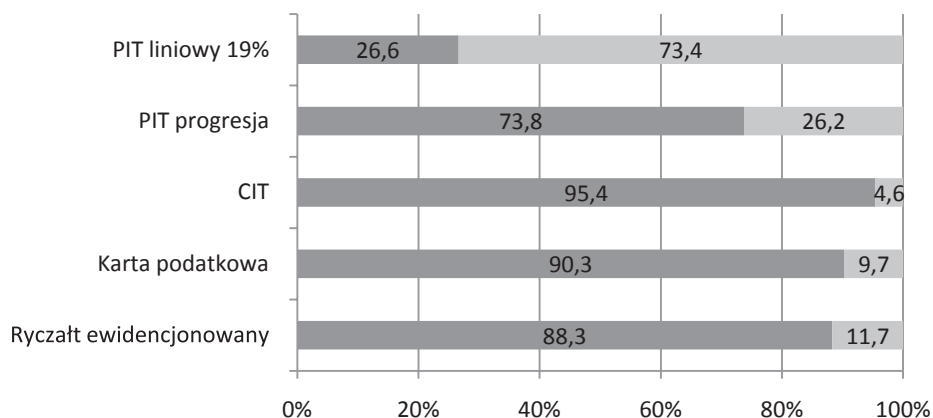
Rys. 2. Ekonomiczne determinanty wyboru formy opodatkowania (N=686)

Źródło: badania własne.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że aż 27% ankietowanych przedsiębiorców wskazywało na brak możliwości zastosowania optymalizacji podatkowej. Osobowość prawna, na przykład w spółce z o.o. nie daje możliwości wyboru innego opodatkowania niż podatek dochodowy od osób prawnych. Pozostali (73%) wskazywali koszty księgowości i koszty obciążeń fiskalnych jako kluczowe w momencie wyboru formy opodatkowania. Z pewnością na te koszty wpływają także czynniki techniczne, takie jak stopień trudności prowadzonych ewidencji. Im trudniejsza ewidencja (księgi rachunkowe), tym większy koszt obsługi księgowej przedsiębiorstwa. Najpopularniejszym czynnikiem technicznym wśród badanych przedsiębiorców było korzystanie z profesjonalnego doradztwa.

Powszechnym instrumentem optymalizacji podatkowej jest zmiana formy opodatkowania, która jest efektem zmian przepisów podatkowych (limitów, zwolnień, preferencji) i innych czynników, często rozwoju lub zmiany profilu działalności firmy. Ponad 20% ankietowanych firm, szczególnie tych o wyższych dochodach, zmieniło formę opodatkowania (rys. 3).

Rys. 3. Odsetek przedsiębiorców zmieniających formę opodatkowania przynajmniej raz (N=940)

Źródło: badania własne.

Większość ankietowanych wprowadzenie zmiany opodatkowania uzasadniała łatwością naliczania podatku, obniżeniem kosztów obsługi księgowej i kosztu samego podatku. Najczęściej obserwowano przejście z opodatkowania progresywnego na opodatkowanie liniowe (73% badanych).

Podsumowanie

Przy wyborze któregośkolwiek z wyżej wspomnianych rozwiązań konieczna jest szczegółowa analiza zarówno planowanych przez przedsiębiorcę transakcji, jak i otoczenia gospodarczego, w jakim spółka działa. W przypadku nietypowych sytuacji i licznych zmian w orzecznictwie narzędziem zwiększającym bezpieczeństwo zastosowanego rozwiązania jest zwrócenie się do organów skarbowych o indywidualną interpretację podatkową.

Małe przedsiębiorstwa dobierają różne strategie podatkowe w celu realizacji zakładanych celów. Stosują w większości strategię wysokich kosztów, w których starają się ukryć wszystkie możliwe wydatki, na przykład na zakup samochodów, odsetki od kredytów. Wiele małych firm wykazuje bardzo mały przychód, czasami wręcz stratę w celu uniknięcia płacenia podatku dochodowego. Duże przedsiębiorstwa starają się obniżyć koszty tak, aby wykazać się jak największym zyskiem netto, co w oczach inwestorów wskazuje na dobrą kondycję finansową przedsiębiorstwa. Wybór strategii zależy więc od wielu różnych czynników, które kształtowane są przez mechanizmy wolnego rynku oraz politykę fiskalną państwa.

W świetle przeprowadzonych badań, wybór formy opodatkowania jawi się jako najważniejszy decyzyjny obszar strategii podatkowej przedsiębiorstwa. Zidentyfikowanie mechanizmów optymalizacji podatkowej jest niezbędne, aby móc osiągać korzyści, ale też aby unikać wad skomplikowanego i często niezrozumiałego systemu podatkowego. Należy jednak pamiętać, że choć wielowariantowość strategii służy minimalizacji płatności podatkowych, to jest też przyczyną wielu sporów między przedsiębiorcą a organem podatkowym. Zakres regulacji prawnych dotyczących ustalania dochodu staje się więc niezmiernie istotnym czynnikiem optymalizacji podatkowej, jednoznaczność i stabilność przepisów jest zaś niezbędnym czynnikiem podejmowania racjonalnych decyzji.

Literatura

- Adamczyk A., *Wybór formy opodatkowania przedsiębiorstw nieposiadających osobowości prawnej*, „Finanse, Rynki Finansowe i Ubezpieczenia” 2011, nr 40.
- Makuch M.A., *Wybór formy opodatkowania w podatku dochodowym od osób fizycznych jako element strategii podatkowej w małych przedsiębiorstwach*, „Finanse, Rynki Finansowe i Ubezpieczenia” 2011, nr 40.
- Poszwa M., *Zarządzanie podatkami w małej i średniej firmie. Rozwiązania na lata 2007–2009*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity z dnia 27.12.2010 (DzU 2000, nr 14, poz. 176, z późn. zm.).
- Szydłowska K., *Optimalizacja podatkowa lekarstwem na kryzys gospodarczy*, Moore Stephens Central Audit, Warszawa 2009.
- Walczak B., *Strategie podatkowe i parapodatkowe jako narzędzie zarządzania finansami przedsiębiorstwa*, w: *Nowoczesne zarządzanie finansami przedsiębiorstwa*, red. A. Bielawska, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Wilimowska Z., Urbańska K., *Uwarunkowania działalności mikroprzedsiębiorstw na rynku polskim*, Oficyna Wydawnicza Wyższej Szkoły Zawodowej, Nysa 2009.
- Radwański Z., *Glosa do wyroku NSA – Ośrodek Zamiejscowy w Białymstoku z dnia 10 listopada 1999 r. (SA/Bk 289/99)*, OSP 2000, z. 9, poz. 135.

TAX OPTIMALIZATION IN SMALL BUSINESS'S ACTIVITY

Summary

The main purpose of this article is identifying the role and nature of strategies used by small companies in Poland. There are only chosen aspect of those strategies. Article basis on a research project conducted on a sample of 1450 firms. The result obtained information, showing a lot of interest and adaptation of tax strategies to optimize business. The issues contained in the article can be a premise for possible practical implications of tax optimalization in running a business.

Translated by Monika Walicka

